

Григорій КАНІЩЕВ,

канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри права
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний
інститут», Харків, Україна.
e-mail: g.kanischev@khai.edu
ORCID: 0000-0001-6032-8778

Ірина ТУР,

здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового
рівня (доктор філософії з Права) Національного
аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
e-mail: i.tur@khai.edu
ORCID: 0000-0003-1630-7878

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.5.09>

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО – УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

***Анотація:** публікацію присвячено питанням законодавчих змін у вищій освіті України під впливом нинішньої російсько – української війни. Підкреслюється, що ця війна призвела до великих зрушень у житті нашої держави. Зокрема, до переміщення вищих навчальних закладів по території України. Всі зазначені вище зміни не могли не призвести до великих зрушень у системі вищої освіти нашої держави. Насамперед, це розірвання відповідних наукових і навчальних зв'язків із країною – агресором. Також до таких змін слід віднести перебудову роботи українських науковців, викладачів і студентів відповідно до реалій військового часу. Як матеріал, використано аналітичні звіти щодо стану української науки і освіти в умовах воєнного стану, підготовлені українськими науковцями, а також нормативно – правові акти України – закони і підзаконні акти – що регламентують діяльність у вищезгаданій сфері.*

***Ключові слова:** російсько – українська війна, вища освіта України.*

Російсько – українська війна, що розпочалася 22 лютого 2022 р. і продовжується дотепер, обумовила великі зміни у функціонуванні вищої освіти у нашій державі. У перші дні повномасштабної війни освітній процес в університетах було призупинено. Багато викладачів і студентів були змушені виїжджати як до більш безпечних регіонів України, так і за її межі, а дехто продовжує перебувати на тимчасово окупованих територіях. Через обстріли зазнали руйнувань будівлі багатьох закладів освіти. Україна знову, як і у 2014 році, стикнулася з питанням переміщення університетів на підконтрольну територію. Усе це змусило адаптувати освітній процес до нових умов.

Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15 березня 2022 р. було збільшено гарантії для здобувачів та працівників закладів освіти, наукових установ в умовах воєнного стану [2]. Тут українська держава законодавчо закріпила гарантії на організацію освітнього процесу в найбільш безпечній для його

учасників формі, на збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, а також на забезпечення місцем проживання та харчуванням, якщо в цьому буде потреба. Крім того, у згаданому вище нормативно – правовому акті Верховна Рада уповноважила Міністерство освіти і науки України в умовах воєнного стану здійснювати нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти і науки та видавати накази з питань, які не врегульовано законом. Приєднуємося тут до думки, що це сприяло розширенню можливості оперативного реагування на виклики в системі освіти і спростило механізм прийняття необхідних управлінських рішень [1, с. 13].

Наприкінці березня 2022 р. Кабінет Міністрів України денонсував угоди у сфері освіти і науки з Російською Федерацією. Зокрема, припинили діяти угоди про співробітництво в цих сферах, взаємне визнання документів про освіту, присуджені наукові ступені та вчені звання [5].

Важливі рішення стосувалися окремих питань функціонування системи вищої освіти. Так, було

прийнято низку рішень і документів для регулювання відносин у сфері забезпечення трудових прав учасників освітнього процесу. Наприклад, 7 березня 2022 року Міністерство освіти і науки України надало роз'яснення щодо отримання відпусток, зокрема тими особами, які перебувають за кордоном, щодо можливості запровадження дистанційного режиму роботи, щодо оформлення та оплати простою та оплати праці під час призупинення навчання. Крім того, вчергове наголошувалось на забороні керівникам органів управління освітою та керівникам закладів освіти примушувати працівників до написання заяв про відпустку без збереження заробітної плати [1, с. 13; 5].

Згодом Міністерством освіти і науки було дано роз'яснення щодо особливості організації дистанційної роботи працівників закладів освіти в умовах воєнного стану. Так, у відповідному листі МОН зазначалося, що «кожен працівник закладів і установ освіти, робота якого відбувається у дистанційному режимі, має самостійно визначити робоче місце та, відповідно, несе відповідальність за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на обраному ним робочому місці, у тому числі за межами території України». Крім того, МОН наголошувало, «що неможливість виконання працівником дистанційної роботи у зв'язку з відсутністю відповідних комунікацій не може розглядатися як порушення трудової дисципліни» [1, с. 14; 5].

Деякі державні рішення стосувалися питань академічної мобільності. Так, у березні 2022 р. Міністерство освіти і науки наголошувало на необхідності сприяти повноцінній реалізації права на академічну мобільність студентів з тих університетів, які розміщено на території проведення бойових дій, та роз'яснило питання стосовно оформлення договорів про академічну мобільність, а також стосовно реалізації окремих гарантій учасників академічної мобільності, зокрема щодо збереження місця навчання та виплати академічної стипендії [1, с. 14; 4].

Оскільки після введення воєнного стану стало зрозуміло, що проведення вступної кампанії у 2022 році у звичному режимі буде неможливим через складність операційних процесів, необхідність забезпечити безпеку учасників незалежних тестувань та інші причини, постала необхідність запровадити новий порядок вступу до закладів вищої освіти України. Так, 24 березня 2022 року Законом України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти» було уможливлено вступ до закладів вищої освіти в особливому порядку, а саме:

1. Замінено традиційне зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО) на національний мультипредметний тест (НМТ) при вступі на бакалаврський рівень вищої освіти;

2. Замінено єдине фахове вступне випробування (ЄФВВ) та єдиний вступний іспит з іноземної мови (ЄІ) на їх спрощені варіанти — залежно від спеціальності, магістерський тест навчальної компетентності (МТНК) та магістерський комплексний тест (МКТ) [1, с. 17 – 18; 3].

Наведений вище матеріал дозволяє зробити наступні висновки:

1. Російсько – українська війна стала великим потрясінням для України й призвела до відчутних змін у функціонуванні системи вищої освіти у нашій державі;

2. Основними напрямками змін у цій сфері можна вважати: а) розірвання відповідних стосунків України із державою – агресором: Російською Федерацією; б) зміни в організації освітнього процесу, умовах праці викладачів, організації вступної кампанії до вищих навчальних закладів тощо.

Загалом, зазначена тематика є актуальною в умовах продовження російсько – української війни і майбутнього подолання її наслідків, а відтак, потребує подальших наукових розвідок у цій сфері.

Бібліографічні посилання

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. <https://osvita.ua/doc/files/news/886/88694/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> ;

3. Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти: Закон України від 24.03.2022 № 2157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.

4. Про внутрішню академічну мобільність учасників освітнього процесу: лист МОН від 18.03.2022 № 1/3507-22. URL: <http://osvita.adm-km.gov.ua/?p=2762>.

5. Про денонсацію Угод в галузі освіти і науки з Російською Федерацією: постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2022 № 355. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/355-2022-%D0%BF#Text>.

6. Про надання інформації: лист МОН від 15.03.2022 № 1/3463-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nadannya-informaciyi>.

7. Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану: лист МОН від 07.03.2022 № 1/3378-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-praktiku-zastosuvannyatrudovogozakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyipravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu>.

8. Українська вища освіта в умовах війни: виклики та зміни. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/88694/>

G. Kanishev, I. Tur

Higher education in Ukraine in the conditions of the russian-ukrainian war in ukrainian legislation.

Abstract: the publication is devoted to the issues of legislative changes in higher education in Ukraine under the influence of the current Russian-Ukrainian war. It is emphasized that this war led to major changes in the life of our state. In particular, to the relocation of higher educational institutions across the territory of

Ukraine. All the above-mentioned changes could not but lead to major shifts in the higher education system of our country. All of the above changes could not but lead to major shifts in the higher education system of our country. First of all, this is the severance of relevant scientific and educational ties with the aggressor country. Such changes also include the restructuring of the work of Ukrainian scientists, teachers, and students in accordance with the realities of wartime. As material, analytical reports on the state of Ukrainian science and education under martial law, prepared by Ukrainian scientists, as well as regulatory and legal acts of Ukraine - laws and by-laws - regulating activities in the aforementioned field were used.

Keywords: russian-ukrainian war, higher education in Ukraine.

Зразок для цитування:

Каніщев Г., Тур І. Вища освіта України в умовах російсько-української війни в українському законодавстві. Пропілі права та безпеки: наук. журнал. Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. № 5. С. 41-43. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.5.09>.